

R O M A .

l a p i ù b e l l a

c i t t à d e l m o n d o

Aan deze reis namen deel:

dr. h. hoppenbrouwers
r. vd. heyden
j. janssens
j. jacobs
h. v. krey
t. vd. hoogen
h. kemps
h. manie
k. v. beers
th. v. dun
a. vissers
g.arendse
j. v. berkel
j. v. rooy
r. arts

hk.

PROLOOG

MUZE, NU IK MIJ GA VERMETEN,
 MIJN REIS TE VOET, HEEN EN TERUG,
 NAAR BIJ UITSTEEK HET LAND DER POETEN
 TE HERHALE' OP PEGASUS RUG
 STREVENDE LANGS HET PAD DER 'GEDICHTEN
 NAAR EEN BLAD UIT DE LAUWERKRANS,
 WILT MIJ MET UW LAMPEN BIJLICHTEN,
 DAN ZAL 'K BENUTTEN DEZE KANS.....

CLIO, GIJ MUZE VAN DE FEITEN
 EN HET DIK GESCHIEDENISBOEK,
 ACH, MIJN HERINNERINGEN SLIJTEN
 DOOR DE JAREN EN RAKEN ZOEK;
 MIJN GEHEUGEN WIL MIJ VERLATEN,
 HET IS ALS EEN VERGIET OF ZEEF ,
 - MAAR DAN EEN MET DUBBELE GATEN -
 CLIO, GIJ BRENGT MIJ WEER OP DREEF.
 EN EUTERPE, GIJ MET UW MOOIE
 ZANGSTEM EN UW HELDERE FLUIT,
 WIL IETS IN DIT GEDICHT VOLTOOIEN
 VAN UW MELODIEUS GELUID.
 HIJ DIE HERDERSZANGEN WIL SCHRIJVEN
 WORDT DOOR U, THALLIA, VERWEND:
 LAAT IETS IN DIT GEDICHT BEKLIJVEN
 VAN EEN LANDELIJK ELEMENT.

GIJ, MELPOMENE, MEER GEMEEN
 NAAR 'T TREURSPEL IN DE POEZIE,
 SCHENKT GIJ, DAAR WAAR HET KOMT GELEGEN,
 MIJ EEN DRUPPEL MELANCHOLIE.
 EN TERPSICHORE, UITGELATEN,
 HEERSERES IN HET RIJK DER DANS;
 GEEFT GIJ AAN MIJN RIJZEN EN WATEN
 EEN LICHTVOETIGE, VLOTTE KANS.
 ERATO, GIJ DE HOOGGESTENDE
 LIEFHEBSTER DER PURE LYRIEK,
 HECHT AAN MIJN NU NOG VOLT BEKLEENDE
 HART EEN OPWARTSE STIJGENDE WIEK.
 EN GIJ, WELSPREKENDSTE VAN ALLEN,
 POLYHYMNIA, WEES ZO GOED
 EEN HARTIG WOORD TE LATEN VALLEN,
 WAAR HET IN HET VERS VALLEN MOET.
 CALLIOPE, VAN HELDENZANGEN
 DE GEBIEDSTER, DOE UW POET,
 NAAR IETS EDELS EN GROOTS VERLANGEN
 IN HET RELAAS VAN ZIJN LIET EN LEED....

(bertus aafjes - voetreis naar rome...)

MARCUS
AVRELIUS

Hoofdstuk 1

Kennst du das Land....

(Goethe - Mignon)

De uren regen zich aaneen en werden dagen, maanden, jaren. En immer weer werd onze verbeelding getrokken naar dat land, waar citroenen bloeien, waar marmeren zuilen ten hemel rijzen, waar heden en verleden elkaar zo nauw raken.

Doch plotseling en onverwacht, kregen heel onze klas-sieke opleiding, de vele lessen en studies, de ontelbare woorden over Roma en Italië een diepere achtergrond. Op een middag, waar normaliter niemand iets van verwacht, kwam Mijnheer Hoppenbrouwers met zo'n verrassend voorstel, dat we onze oren ternauwernood konden geloven, ook nadat we ons al enige tijd achter dit plan hadden geschaard. De reis naar Italië, de reis naar Roma was begonnen.

Welbeschouwd kan men 'n reis als deze in drie delen onderverdelen. Allereerst de voorbereidingen, vervolgens het reizen zelf met - last but not least - 't verblijf in Rome.

Een goed begin is echter het halve werk, en dit besefte Mijnheer Hoppenbrouwers terdege, toen hij te midden van vele enthousiaste speculaties en fantasieën over de komende reis, telkens op de vergaderingen het hoofd koel hield en alles puntje voor puntje met ons afwerkte. Want dan werden even de alledaagse beslommeringen van vrije vertalingen, wiskundeopgaven en geschiedenisoverhoringen van ons afgezet, en dwaalden wij al door Roma, "koesterden" ons in de zon en dronken wij chianti.

Toch blijkt op dergelijke vergaderingen pas, hoeveel er komt kijken om tien dagen in Roma te kunnen verblijven. Allerlei soorten vragen en problemen kwamen aan de orde, van de manier van reizen tot een doosje schoenpoets, van de kosten tot een blikje leverpastei, van fatsoenlijke kleding tot een beetje waspoeder. Allemaal kwam het ter sprake en allomaal werd het opgelost. Een vooreen kwamen na de

carnavalsvakantie de toestemmingen van de ouders binnen, en een voor een werden op verschillende plaatsen in Brabant girobiljetten ingevuld, en opgestuurd naar St.-Michiels-gestel. De Heer Hoppenbrouwers was gedurende korte tijd een zeer rijk man....

Puttend uit zijn eigen ervaringen met Italië in het algemeen, en Rome in het bijzonder en ook uit die van anderen had hij enigszins een programma opgesteld waarin ook onze wensen goed tot hun recht kwamen. Wij gingen echter van het standpunt uit, dat er ook in deze grote soepelheid moest zijn, wil men starheid en forcering van het programma vermijden.

Naast de geijkte excursies, die ieder Rome-reiziger nu eenmaal aan zijn stand verplicht is te doen, werd er bijvoorbeeld besloten om ook te trachten met het sociale leven van het Rome van nu in contact te komen. Dit lijkt misschien enigszins een abstract idee, maar in dit boek zal wel blijken, dat dit niet verwaarloosd is.

Na 'n laatste vergadering samen met de ouders, waar vooral benadrukt werd dat we erg voorzichtig moesten zijn- dat wil zeggen: met name bij avond, in het "gevaarlijke" Rome en op het strand en zo-, en na het vakantiewerk van de meesten van ons, waren we dan volledig geroed en naar het lang verbeide Italië te gaan.

Daar waren onze ogen opgericht... Het schitterde in onze voorstelling reeds als een blinkend witte stad op een berg, we zagen de Italianen gesticuleren, wij proefden reeds het ijs en voelden de warmte van de zon. De Lires rinkelden, het "santa Lucia" zwol aan... Nu pas werd Rome voorwaar iets tastbaars en voelbaars voor ons, nu pas was Rome Rome aan het worden, Roma Aeterna.....

O, weary night,
O, long and tedious night....
(shakespeare - midsummernightsdream)

Zaterdag veertien augustus was dan eindelijk aangebroken. Na 'smorgens nog haastig hier iets gehaald en daar iets weggestopt te hebben, kwamen we 's middags alleen of in groepjes het seminarie "Boekvliet" binnen.

Toen het laatste nieuws was uitgewisseld, zijn we ter vergadering getogen, alwaar Mijnheer Hoppenbrouwers aan Rinus het "huishoudgeld" overdroeg, nog navraag deed naar de paspoorten en enkele andere kleine maar belangrijke zaken afwikkelde, vervolgens een aantal dia's heeft getoond om ons alvast een beeld van Rome te geven. Dit heeft er zeker toe bijgedragen, dat we ons later niet helemaal op onbekend terrein voelden.

Wij zijn die avond tamelijk vroeg naar bed gegaan. Dit feit en de muggen, die ons het slapen verhinderden, zijn onzes inziens de oorzaken geweest, dat we pas rond drie uur allemaal sliepen.

TROON & VENUS

DETAIL

Hoofdstuk 3

zondag 15 augustus

Edi ciò sono al mondo aperte prove
 Parmenide, Melisso, Brisso e molti
 I quali andavano, e non sapean dove.
 (dante, par. XIII, 124)

Vol goede mood togen wij op zondag "Maria ten hemel op-neming" op reis. De weergoden waren ons in Nederland echter niet gunstig gezind. Het regende gestadig en de zon was nog achter de wolken verborgen. Maar dit kon geen domper zetten op de opgewekte stemming en de goede verwachtingen, die er in alle auto's, die ons naar Eindhoven brachten, heersten. Na de gebruikelijke formaliteiten op het station en na een kwartiertje vol ongeduld en spanning gewacht te hebben, welke tijd echter werd verkort door de aanwezigheid van de Heer Brouns, die beloofde als "thuisfront" te fungeren, kwam dan eindelijk de trein in de verte uit de mistige morgen op ons afgeloden.

Een korte wijl en we zagen Eindhoven nog, en weer een korte tijd en het was achter ons verdwenen. Spoedig kwam de zon ook achter de wolken uitkijken en zij heeft ons verder de gehele reis vergezeld.

De Lorelei-express gleed voort, de nederlandse douane kwam, maakte plaats voor de Duitsers, en we zaten in het buiten land. In Keulen werd de techniek enkele decennia teruggezet en we kregen een raschte "stoomloc" voor de trein, een ervaring, die niet slechts met de ogen, maar ook met de neus word opgedaan!

Verder ging het door Duitsland, het alndschap ging na enige tijd al wat golven, en ook het gezelschap werd uitgebreid.

Dit was wel een van de interessante ervaringen van deze hele reis naar Rome: het contact met buitenlanders. We zaten nog niet zo heel lang in Duitsland, toen er een paar

Sicilianen op ons af kwamen en in Italiaans-Duits ons de vragen stelden, die we verder de hele vakantie zouden horen en zelf zouden stellen: "Waar komen jullie vandaan - Waar gaan jullie naar toe-Zijn jullie met een groep-Is jullie leider een geestelijke?" (Deze laatste vraag hebben we uiteraard alleen maar gehoord!)

Van het Duits werd al spoedig op het Italiaans overgestapt en de moedigsten onder ons kwamen al gauw met een boekje aandragen en stonden na verloop van tijd zelfs in een hoekje de verbuiging van "essere" en "avere" van buiten te leren.

De reis ging verder. De middag bracht wat rust, maar later werden de gesprekken, waarop soms zelfs weddenschappen werden afgesloten, weer opgevat en onvermoeid ging het verder. Mannheim kwam en ging, de duitse douane naderde, de Zwitsers kondigden zich aan, kaartjes werden voor de dag gehaald ("Holländer, dann ist es gut") en weer weggestoken.

Nu reden we de toppen van de bergen tegemoet; de schoonheid van het zwitserse landschap hield ons voortdurend op de gang en we raakten niet uitgekeken op de bergen, dalen meren, dorpjes en steden. Totdat de nacht over dit alles daalde en slechts lichtjes overbleven, wat echter de moeite waard was. Later op de avond zochten we ons vertier meer "binnenshuis" en onder de opwekkende en slepende tonen van een rasecht muzikant is er de hele avond gemusiceerd, zó zelfs dat onze dikke italiaanse vriend zijn telegram en zijn zieke vrouw vergat en vurig meeklapte en - stampte.

Ook in de trein echter vist Klaas vaak ons te vinden en successievelijk liet iedereen het afweten en trachtte men wat te slapen, sommigen wat gerieflijker dan de anderen, met meer en minder bijgeluiden.

Ook de italiaanse grens naderde, zij het niet voor iedereen even bewust, in Milaan was men aandachtiger. Het grootste gedeelte van de groep stapte hier even uit om de eerste italiaanse grond onder de voeten te voelen, het immense station te bekijken en een fles chianti of iets dergelijks te kopen.

Wederom trachtte men te slapen en wat te rusten en dit duurde tot de morgen kwam en de italiaanse zon haar eerste stralen over de bergen heen de coupés binnenwierp. Toen was iedereen spoedig wakker, ook onze "padre", die na zich even afgezonderd te hebben volkomen getransformeerd weer bij ons terug kwam en in die gedaante ons de verdere reis zou leiden, op enkele malen na, dat hij meer direct met de paus en de St. Pieter te maken had.

Vol ongeduld wachtten we, voortdurend uitkijkend naar iets dat leek op Rome. Toen we er eenmaal waren echter, zagen we geen stralend witte St. Pieterkoepel, geen heuvels, of ruines, maar wel de buitenwijken. Deze verdwenen echter gauw en nu zagen we dan iets wat de moeite van het kijken werkelijk waard was. Langzaam reden we het Stazione Termini binnen: het was tien uur in de morgen, zestien augustus negentienhonderdvijfenzestig. Wij hadden ons doel bereikt, in tegenstelling tot Parmenide, Melisso, Brisso e molti i quali andavano, e non sapeano dove.....

Hoofdstuk 4

maandag 16 augustus.

En plots tot in de ziel benomen,
weet ik: dit is de Tiberstroom;
Dit is het groene hart van Rome;
Dit is de voedster van mijn dromen.
Ik kijk met droge, vreemde ogen
naar het onmetelijk verschiet
en zie de stroom met trage bogen
verdwijnen in het blauwe riet....
(b.aafjes - voetreis naar Rome)

Dit zijn de woorden van een dichter, die vol ontzag de eeuwige stad mocht aanschouwen. En inderdaad, het is de

moeite waard zich voor een korte wijl de dingen terug te brengen in de herinnering, het loont de moeite, om eventjes weer zich die imposante glorie in te denken. Wat ging in onze hoofden om, toen we uit de duistere tunnels komende, de gele huizen, de palazzi van Roma, op haar zeven heuvelen zagen staan? Was het meer dan een droom, die ~~de~~ ~~we~~ maanden achtereen gekoesterd hebben, en die nu ineens zo verwezenlijkt werd? Wat voelden wij toen wij in Roma aankwamen, toen wij ons reisdoel bereikten?

Het was de zestiende dag van de oogstmaand, die genoemd wordt naar de Caesar, die hier in deze stad zijn regeringsdaden verrichtte, die groots zijn geweest, zoals alles in deze stad, en onder de naam van de grote Augustus nog op het Monumentum Ancyranum te lezen staan.

Met zuigende remmen reed de trein het grootse Stazione Termini binnen en met een opgewonde gevoel stapten we uit. We namen afscheid van onze italiaanse vrienden, die ons al zo vaak hadden verzekerd, dat er geen land ter wereld zo mooi was als Patria Nostra, Italia. zeulend met onze koffers en echte nederlandse regenjassen liepen we weg van de trein die ons een hele dag als bewoners had gekend. We konden onze ogen niet geloven, we zagen een pracht aan glinsterend marmer, zoals men zelden op een station zal zien. Buiten goot 'n echte Romeinse zon haar warme stralen over ons uit, en deed de oude stenen van de muur van Servius Tullius als pas gepoetst naar ons glimlachen.

Al gauw echter maakten we ons ook met de keerzijde van de medaille bekend, toen enkelen onder ons gezelschap een geelbruine hand plotseling in hun broekzak voelden glippen, om hen zo de met zorg bewaarde liras te ontfutselen. Ad en Jan lieten echter dit niet zonder meer erbij zitten. En met prikkende ogen keken zij 'smans gelaat voor de rest van de tocht aan, waarbij de man in kwestie waarschijnlijk een gebetje tot zijn "Madre mia" opzond. Na langs de termen van Caracalla en Diocletianus, deze laatste op de prachtige piazza dell' Esedra gelegen, te zijn gereden kwamen we dan aan

de Corso Vittorio Emanuele. We liepen Tabor voorbij en eindelijk kwamen we tot de ontdekking dat het die sombere grote ingang was, waarachter ons verblijf voor de komende weken schuil ging. Binnen was het er veel en veel gezelliger. De grootste groep van ons reisgezelschap werd naar 't dormitorium gestuurd, waar ze sliepen bij enige Fransen, een Argentijn, een Hongaarse advocaat en vele mensen van nog andere nationaliteiten. Alle wegen leiden immers naar Rome. Vijf werden echter uitverkozen door het lot, om de kamer naast de Padre te bezetten, waarschijnlijk om op hem te passen. Het waren Gerard, Harry, Jan en Rinus, die met Theo deze twijfelachtige eer genoten. Na de eerste wandeling door de nauwe straatjes, die langs de hoofdwegen lopen, kwamen we bij het Pantheon aan. Het was ons eerste tochtje door Rome, dat we maakten: na het koffers uitpakken en voor het eten. Hierdoor merkt men hoe centraal de Corso gelegen is. Het was een pied-à-terre, zoals je nergens beter wensen kunt.

Na bij het eten de verbinding tussen Italië en Nederland voor Joseph Euns alwat verstevigd te hebben - we aten Italiaanse broodjes met Nederlands beleg - togen we uit naar het hart van het oude Roma, het Foro Romano. Wel moet het een vreemd gezicht geweest zijn voor de statige oude pijlers, waaronder eens Cicero stond, om daar een groep studenten met "Il Tempo" van twee maanden terug op hun hoofd te zien rondwandelen. Het was inderdaad een grappig gezicht. 'n Nodig was het ook, want hoewel de zon al ruim twee uur haar zenith was gepasseerd brandde zij nog fel op onze hoofden. Het is onvoorstelbaar wat 'n grootse dingen daar door de Romeinen zijn gedaan. Het is een schittering van grootsheid en van pracht. Je ziet zo over de oude pleinen de mannen gaan, hun wapperende toga in fraaie bogen over hun atletische gestalten geslagen.

Een ondanks alle vermoedigheden nog snel accelererende heer Hoppenbrouwers troonde ons mee langs al de fraaie bogen en beelden, tot we kwamen in de tuinen van de villa Far-

nese, waar we heel romantisch een flesje chinotto dronken, op een omgevallen boomstam gezeten, tussen de groene palmen. Met nog een kort oponthoud bij het hippodroom van Domitianus gingen we het Forum weer af en zaten we even later welgemoed aan de gelati op de Via dei Fori Imperiali. Het kon er nog af: we waren pas één dag in Roma.

Moe en voldaan keerden we huiswaarts, waar Signorina Brocchi, wetende wat hongerige Nederlanders behoeven, een flinke pan minestrone op het vuur had staan, met een heerlijke pasta toe. Wijn scheen de verzamelde merigte goed te smaken, wellicht om het feit dat het hun toekomst was tot de clerus te horen, of om het spreekwoord: "Latijn drinkt Wijn" kracht bij te zetten. Het is in elk geval zeker aldus: in vino veritas.....

Na een omwas van vele borden en glaasjes - dit was een miskraam van Rinus' financieel beleid - gingen we nog een omnetje maken, waarbij we langs de Straat der Hondenvangers kwamen, en op de Piazza Navona aan 't sprankelende water der Bernini-fonteinen naar een amberkleurig Italiaantje keken, dat op en over de hekken aan 't klimmen was, tot schrik van zijn moeder en tot trots van zijn vader, die Enrico graag in het middelpunt van onze toeristische belangstelling zag staan. De Tre Scalini op de Piazza Navona heeft gedurende ons verblijf in de Eeuwige stad goede klanten gehad. Zo zonder erg verorberden wij er twee à drie ijsjes van tweehonderd lires.

Het was dan ook een geweldig schouwspel die Piazza. Tussen het floodlight rees statig de obelisk op, die Bernini had geplaatst tussen zijn Fiumi. De Nijl, de Donau, de Ganges en de Rio de la Plata, de vertegenwoordigers der vier toermalig bekende werelddelen, die met hun mooie allegorische godenafbeeldingen een der mooiste plaatsen van Roma scanderen. De vier riviergoden hebben hun naakte lijven in de vreemdste kronkels gewrongen, en de Popolo Romano zegt, dat dit is om het gevaar van de slechtgebouwde basiliek van Sant'Agnese in Agone, die eens zou instorten af te weren.

Aan de basiliek zijn ook weer mooie legenden verbonden. Hier zou sint Agnes door de Romeinse overheid heen zijn gebracht, en na in 't openbaar te zijn ontkleed, naakt voor het schimpende publiek zijn gevoerd. God zou haar toen zo snel hebben laten groeien, dat het in enkele ogenblikken geheel haar naaktheid aan het wellustige oog van het publiek ontrok.

Omstreeks elf uur verlieten we de Piazza Navona, om weer naar huis te gaan en op onze terugweg kwamen we nog langs Pasquino, een beeld, dat op de Piazza Pasquino te vinden is. Elders in Roma staat het beeldje van zijn tegenspeler Maforio. Het waren twee beeldjes, waaraan als vraag- en antwoordspel briefjes met hekelingen op actuele toestanden werden opgehangen. Over Olimpia Maidalchini, de eigenares van het Palazzo Pamphily op de Piazza Navona, spottte Pasquino: "Olimpia olim pia, Olimpia", en dit omdat zij het "rode lampje" wel leuk vond.

Onze eerste dag was voorbij, voldaan sliepen we in, en in onze dromen hielden de twee spotters van het oude Roma een wagenren op de Piazza Navona, dat voor één keer weer in zijn oude vorm was hersteld: als stadion van Domitianus....

Hoofdstuk 5

dinsdag 17 augustus

Een koepel rein van wit albast
omsluit het dakrefrein.....
(liedje van onbekende dichter)

Niet door het krikken van een Gallus Romanus, maar door 't gedender van de trolley's en van de scootertjes op de straten beneden ons, werden we gewekt. Het was al laat toen de heren uit de nachtlegers kwamen. Niet zo de padre, die had al voor dag en dauw de Heer zijn diensten betuigd en het

Heilig Misoffer opgedragen, in de kerk tegenover ons. De meesten van ons illustre gezelschap wisten van dit vroege gebeuren, maar één kwam er pas na een hele week achter, dat hij het meeste sliep van de hele Rome-compagnie. Nadat wij bij wijze van koude douche het italiaanse ontbijt hadden gemuttigd, gingen we de buitenlucht in, naar het centrum van de Katholieke wereld. Over de Ponte Sant' Angelo en de Via della Conciliazione kwamen wij op het Sint Pietersplein. Daar konden we het woord van de dichter beamen, daar konden we zien, hoe de serene koepel van de Pauselijke Basiliek in de ijle lucht het omringende veld van oranje-rode daken omrankte....

Op het plein was ook die stip, van waaruit de Colonnade, die als open armen alles wilde omvatten, op één lijn gezien konden worden. Het was onvergetelijk, zoals die witmarmeren helderheid van de trappen van de Sint Pieter ons toebloek, en zoals de open deuren ons wenkten met hun verkoelende bogen waarachter de grandioze pracht schuilgaat, die Michelangelo en vele anderen op hun naam hebben staan. Maar eerst dronken we de pas gekregen hitte nog van ons af door wat water van de grote fontein over onze kin en in onze monden te laten gulpen.

Toen we het trappenplein hadden beklommen, zagen we aan onze rechterzijde de Scala Regia, de koninklijke trap van het Vaticaan, waarlangs de Paus met zijn medebisschoppen liep toen het Concilie van onze tijd een aanvang nam. Voor het portaal van de kerk stonden Carabinieri om ervoor te waken, dat geen lid van het vrouwelijk kunne met blote schouders en naakte armen in het Heiligdom binnentrad. Dat wij met onze vakantieblossjes de ingang passeerden, gaf blijkbaar niets. Van een mannenarm krijgt de Heer geen bloosneigingen....

In het inwendige van de Basiliek stond het gestoelte voor de concilievaarders, kleurige groene zetels en rood-pluche loges voor de kardinalen en waarnemers van de andere kristenkerken. In de middengang was het mozaïek met de we-

reldkaart nog vagelijk te bekennen.

Een zonnestraaltje uit de koepel verlichtte de door de pelgrims verminkt-gezoende voet van 't beeld van de Heilige Petrus, wiens graf onder in de crypte gelegen was, recht onder 't Confessiealtaar, waarboven 'n bronzen luifel staat die gegoten is uit de zuilen van het Pantheon door Urbanus VIII; het bekende spreekwoord zegt: "Quod non fecerunt Barbari, fecerunt Barbarini...", en echt, een barbarenbouwsel is het niet, maar mooi is ook anders..... Langs de rechtse zijwand van het bijgewelf staat een bronzen beeld van Pius XII, in moderne stijl uitgevoerd door Manzù, die ook de deuren van de Sint Pieter vernieuwde. Het is jammer, dat het goede gelaat van de Paus enigszins vertekend wordt door 't brilletje, dat sterk geprononceerd boven zijn neus is aangebracht.

Uren verlustigden we ons aan de rijkdom van deze Basiliek, die met zijn mozaïeken en enige schilderijen 't top-punt in de Renaissance-kunst vormt. Uren liepen we door de majestueuze gaanderijen en langs de duistere en sobere graven in de crypte, waarbij het meest ons trof, de rijke eenvoud van het graf van de vader der armen, van de Paus van de goedheid, van Joannes XXIII, en dat van de Pastor Angelicus.... Rode vetpotjes, die Roma kent als een eerbewijs aan de binnen haar muren terugkerende Pausen, branden in ontelbare hoeveelheden op zijn graf. Ontelbare munten ook kletterden tussen de cypressen en de chrysanten, als 'n laatste dodenoffer aan de Paus van de Vrede..... Vi è nessuno come Giovanni Ventitre, zoals ons de commandant van de Romeinse brandweer zei, en hij had gelijk.... Vi è nessuno come lui....

Toen we de Sint Pieter weer verlieten, stormden ons de nonnetjes en de paters met hun rozenkransen tegemoet. Daaruit bestaat de zielzorg van zoveel priesters, uit het bewaken van marktkraampjes, met allerlei heilige zaakjes, en uit 't gidsen in en door de verborgen kerken van Roma, waar de goedgelovige ziel de gubeenten van de martelaren nog vindt....

9.12	Eindhoven	9.15			
9.47	Venlo	9.58			
10.26	München- Gladbach Hbf	10.31			
	(245)	10.34	Neu8 10.50 Düsseldorf 11.02 Wuppertal- Elberfeld 11.26 Hagen 11.55		
	(244)	E 10.40	Viersen 10.46 Krefeld 10.57 Duisburg 11.17 [E 11.46 Essen-Altenessen 12.04 Gelsenkirchen 12.11 Wenne-Eickel 12.18 Harna 12.25]		
	(244)	E 10.40	Mülheim (R) Stadt 11.37 Essen 11.48 Bochum 12.01 Bochum-Langendrear 12.08 Dortmund 12.19 Duisburg 11.17 [D 12.07 Salzburg 22.40 Villach West 2.39 Jesenice 3.32 Ljubljana 5.10 Zagreb 7.45 Beograd 13.40 Thessaloniki OEEZ 5.40 Athen OEEZ 15.59]		
11.20	Köln Hbf	11.35			
	(229)	D 11.42	Solingen-Ohligs 12.03 Hagen 12.40 Arnsberg (W) 13.52 Bestwig 14.24 Brilon Wald 14.47 Warburg (W) 15.29 Kassel 16.11		
	(250)	D 11.45	Betal 12.05 Neuwied 12.36		
	(240)	11.45	Overath 12.45 Gummersbach 13.50		
	(228)	11.47	Opladen 12.07		
	(250)	11.58	Troisdorf 12.26 Königswinter 12.55 Linz (Rh) 13.15		
	(249)	E 12.09	Brühl 12.23		
	(240)	12.11	Euskirchen 13.01 [13.12 Münslerafel 13.39] Jünkerath 14.15		
	(247)	12.18	Düren 13.04		
	(251)	E 13.01	Bezdorf (Steg) 14.30 Siegen 14.50		
11.56	Bonn	11.58			
	(247e)	12.10	Rheinbach 12.41 Euskirchen 12.56		
	(249)	E 12.39	Bad Godesberg 12.45 Remagen 12.57 [13.04 Bad Neuenahr 13.21] Andernach 13.16		
12.35	Koblenz Hbf	12.38			
	(249)	D 12.34	Bingerbrück 13.32 [E13.53 Bad Kreuznach 14.07 Bad Münster a St 14.17 Kirch 14.46 Idar-Oberstein 14.59 St Wendel 15.40 Neunkirchen (Saar) 15.53 Saarbrücken 16.17]		
	(248a)	X 13.10	14.10 Mayen Ost 14.15, 15.15		
	(250)	13.14	Rüdesheim (Rh) 14.23 Ellville 14.43		
	(195)	13.18	Bad Ems 13.45 Limburg (L) 14.30 [14.49 Wetzlar 15.54 Gießen 16.07]		
	(249)	X 13.22	E 13.35 Boppard 13.40, 13.48		
	(249)	13.35	Oberwesel 14.09 Bacharach 14.15 Bingen (Rh) 14.29		
	(263)	13.35	Hattenpart 14.17 Cochem (Mos) 14.47 Bullay-Bad Berlich 15.05 [? 15.29 ? 15.51 Traben-Trarbach 15.51, 16.13] Wengerohr X 15.28 Ehrang X 16.14		
	(263)	D 14.36	Wengerohr 15.35 Trier 16.02 Luxembourg 17.08		

We waren aan deze stormloop nog maar nauwelijks ontsnapt of verschillende van ons doken de winkels met Oggetti Religiosi in. Daar waren niet alleen kaarten, maar ook medailles van Petrus tot en met Adrianus de Zesde te verkrijgen, als ook soepborden met een van de tweehonderddrieënzestig opvolgers van Petrus. Het vond allemaal grätig aftrek.

In de namiddag doken de meeste van ons voor hun plezier en voor hun zeshonderd Lire in het koele water van de zee bij het Lido di Ostia. De zee aan de italiaanse kusten getuigd van een zuivere stilte, het water is er helder en de kust zwak aflopend. Het is onvoorstelbaar, dat in deze serene watervlakte ettelijke kilometers verder een Scilla en een Charibdis kunnen bestaan. Zo helder en zo blauw is de zee en de lucht, dat het lijkt of de inktvissen er alleen maar een zachte floers van lonteblauw af kunnen geven in plaats van de mensen met hun "inkt" bijten en prikken. Eenmaal slechts hebben we ze gegeten. Ze smaken gebakken als een nederlandse schol. Alleen zien ze er natuurlijk anders uit, en dat maakt wel eens dat men er niet aan begint om die kleine, puisterige tentakeltjes af te gaan kluiven - voor zover het afkluiven genoemd mag worden -

Onze padre en Theo gingen die middag op groot wild uit. Zij togen naar de Via Piacenza, en naar de Via Genova, na eerst 't Foro Augusto vanachter de hekken te hebben bekeken. De man die zij zochten was echter niet thuis.... "Possiamo parlare per favore al Signor Rosati? Egli è il figlio del commandante del Vigili del Fuoco in Olanda... Scusi signori, il Signor Commandante è allo caso riposto. Non è qui...."

Uit arremoeude zijn zij toen naar de gelati gegaan, waarna ze de Santa Maria Maggiore, de San Clemente en ettelijke andere kapel-letjes hebben bezichtigd. Het is overweldigend om die Santa Maria Maggiore binnen te gaan. Het alom bekende cassette-plafond blikkert tegen als puur goud met daarin een keur van schilderijen, die nog mooier zijn dan ze van veraf lijken.... Het valt duidelijk op dat Rome 'n stad is,

die door de muzen van alle tijden en van alle kunsten zeer, zo niet het meest van al wat er in de wereld is, begunstigd is. Het lijkt wel of de tijd hier nooit heeft stil gestaan, en of hier geen Klotho, Lachesis of Atropos is geweest. Hier is slechts een volk geweest, dat haar heiren niet alleen tot versteviging van haar macht heeft gebruikt, maar ook tot bevestiging van haar beschaving en haar artistieke gaven, alle eeuwen door...

Zonder twijfel was het voor ieder van ons 'n vermoeiende dag geweest. Maar ieder voelde zich voldaan, want Rome brengt geluk onder de mensen, zoals de poëtische woorden van Bertus Aafjes zeggen....

De avond viel over de stad en wij maakten nog een tochtje naar de geliefde Piazza Navona, en gingen vandaar op speurtocht naar een bioscoop in Trastevere, de volkswijk van het nieuwe Roma, de patricierswijk van het oude Roma. We vonden een theater met een Engelse film, die echter gesynchroniseerd bleek... Zo werd het duidelijk, dat je daaraan, als aan zovele andere dingen beter niet kunt mede-doen, als je niet op de hoogte bent van de taal en gewoonten in een zo vreemd land..... Wij treurden er echter niet om, en liepen langs de loskaden van de Tiber, waar de West-Side-story ons paven ging spelen, en laat in de nacht kwamen we, na op het zo bekende gevoel van Jos bemerkt te hebben beter een kaart te kunnen gebruiken, thuis en tolden ons bed in om verder te dromen van 'tgeen we gezien en beleefd hadden.....

Amo Dio e non fallire
Fa del bene e lassalfare.
(fontana della terrina)

Weer was de zon vanachter de kim der Albaanse Heuvels opgekomen, en weer stond zij te branden aan de hemel. Deze morgen was het al vroeg réveille, want om tien uur in de morgen werden wij verwacht door Zijne Heiligheid, Paus Paulus VI.... Na met moeite de broodvoorraad en de zeer melkachtige Romeinse koffie naar binnen te hebben gewurmd, trokken we uit naar het dorpje aan de kust van het Lago Albano in de heuvels buiten Rome. De startplaats van deze expeditie was bij de Sint Jan van Lateranen, waar de S E F L R verschillende bussen had staan om de brave pelgrims naar de Pauselijke verblijven te vervoeren. Op weg naar de San Giovanni in Laterano veranderde het lustige zomerweer in een paar seconden, de helblauwe lucht betrok en het begon te motregenen....

Welke echter kon deze regen ons niets meer doen, we zaten opgepropt tussen Engelsen, Amerikanen, en een groep Vlamingen onder leiding van een Dominicaan, die ons nog even bevestigde dat "Vietato Sputare", wat overal op de wand geschreven stond een typisch Romeins "Mene, Tekel" was. Romeinen spuwen als ze op straat of waar dan ook ruzie krijgen, en wellicht is dit nog een reminiscentie aan de oude gewoonten van Latijnse boeren....

Na minder gezellige bochten en kuilen in de weg, zagen we het pelgrimsoord voor ons liggen. Bij de stopplaats had de ganse bevolking een heiligen-beeldjesmarkt opgeslagen, waar ze de vrome toeristen iets van wilden laten meenemen tegen een honderd procent te hoge prijs....

Overal in de omtrek stonden Carabinieri, die de mensenmassa in ordelijke banen trachtten te leiden. Biglietti di

Ingresso, prego... Pronto, pronto... Avanti... AAAA'vantiiii.
... en andere kreten vervulden het zwerk....

Met veel dringen en duwen was alles dan toch in de audientiezaal gekomen, waar het algauw stonk naar zweet van de duizend mensen, die daar als vissen in een ton stonden. zoals de kinderen hier St. Nicolaasliedjes zingen, zongen de Italianen, in afwachting van de Paus, liedjes die roomzoet waren en waarvan de bestaane teksten in Nederland in het boekje van Michel van de Plas staan....

De deuren die verbinding gaven met de antichambre werden gesloten.. Een Mercedes reed voor.. Deuren openden zich, en daar verscheen een lange witte figuur op de Sedia gestatoria in de zaal. Tu Es Petrus Et Super Hanc Petram Aedificabo Ecclesiam Meam, was er op de muren gebeiteld. Daar voor ons ging de opvolger van Petrus, de man, die op zijn smalle schouders heel de lasten draagt van de kerk, en daarbij nog die van de kritiek van de gehele wereld. Het is achteraf iets imposants, de paus daar met eigen ogen te hebben zien staan, terwijl hij zijn zegen gaf en alle aanwezigen min of meer persoonlijk toesprak..... Maar op het actuele ogenblik wordt ~~it~~ zweet en de hitte je te ondraaglijk, dan wil je weer éven naar de verkoelende cola's op het pleintje voor de audientiezaal....

Heel ons gezelschap kwam druppelgewijze uit de machtige zaal tevoorschijn met knipperende ogen tegen de even weer felle zon. Lang zou het echter niet duren, want er hing weer 'n echt italiaanse onweerswolk boven Castel Gandolfo.... Via de nauwe straatjes liepen we toen naar het Pauselijk Paleis en vandaar naar Lago Albano, waar we ons brood en enige flessen wijn, die we hadden meegenomen, soldaat maakten. Het weer werd zo vreselijk, dat we snel naar Rome terugkeerden en Tivoli en alles daar in de buurt met rust lieten.... Het is jammer dat we de Villa van Hadrianus niet zagén.....

Onder de middagmaaltijd werd besloten het weer niet de grote viool te laten spelen en toch nog érgens naar toe te

gaan, erwel naar de catacomben. Een van de Amerikanen die in ons pension gelogeerd hadden, zou ook meegaan. Al bus-send reden we over de natte asfaltwegen van italiaanse hoofdstad, die er zó zeer droefgeestig bijlag.... Aan de Via Nomentana ligt een nonnenkloostertje waarbij de ingang tot Priscilla's catacomben behoort. We gingen onder de weg door en kwamen zo in de oude begraafplaats, met de oudst bekende Madonnafiguur, de halfvergane grafstenen van ene Paulus Presbyter, en de eerste afbeelding van de Orante-figuur.... Er waren ook nog enkele gesloten columbaria, maar aan deze catacombe waren gelukkig zeer weinig nagebootste zaken, zodat we er op konden vertrouwen dat het allemaal verantwoord was in archeologische zin. Want Rome kent Paters die de botjes van hun gestorven mede broeders aan de touristen laten zien als die van de een of andere Heilige uit lang vervlogen tijden. Hier geldt nog steeds O Tempora, O Mores, zij het dan dat de tijd vaak veel meer is stil blijven staan dan vóóruit gegaan is.

Het was een vriendelijk nonnetje dat ons rondleidde, ze sprak engels en frans, het laatste duidelijk stukken beter, en bij afloop bleek dan ook dat zij een Francaise was..... Rome's bevolking is zo heterogeen, dat het een kleine spiegel genoemd kan worden van geheel Europa en wellicht wel van de gehele wereld.... Niet voor niet schreef Vergilius: Rerum Dominos, gentemque togatam, toen hij de Romeinen bedoelde.... Nog steeds geldt dit voor Rome, voor het Rome van alle tijden en eeuwen....

Toen we de catacomben verlaten hadden bezochten we nog een hypermoderne kerk en 't kapelletje van Santa Costanza. Hier zou de dochter van de grote Constantijn zijn begraven, tesamen met haar zuster. Het is een prachtig kerkje met mozaïeken, de eersten op een plafond. De oude Romeinen waren namelijk gewoon hun mozaïeken slechts op de grond te plaatsen. Een voorbeeld van het vroegere procedé is duidelijk te zien in de kerk van Santa Maria degli Angeli, Het vroegere tepidarium van de Termen van Diocletianus op

de Piazza dell' Esedra, dat door Michelangelo Buonarrotti is herschapen in zijn oude glorie, zij het dan dat het een van Rome's Maria-kerken is geworden. Geen volk ter wereld verceed de Madonna zo zeer, als de Romeinen....Santa Maria in Cosmodin, Santa Maria Sopra Minerva, Santa Maria Maggiore, Santa Maria degli Angeli beheerssen het geloof der Romeinen. Geen vrouw wordt door hen zoveel aangeroepen als de heilige maagd..... Rome is een stad van de Madonna....

Moe kwamen we thuis na onze omzwervingen. Signorina Brocchi had weer 'n zeer goed maal bereid en weer werd er omgewassen, dit keer door Rini en Theo, die een gesprek poogden aan te knopen met de beide Siënese hulpjes van signorina Brocchi... De jongste kreeg prompt te horen dat ze moest werken en niet kwam om hier de boel eventjes voor joker te laten staan.... Maar wij waren zeer goede kerels, wij kregen een lange pluim op onze hoed.....

Het wordt misschien wel begrijpelijk, lezer, waar er 's avonds heen gegaan werd.... De Piazza Navona trok ons zeer en derhalve zaten we daar ook weer prompt tot elf uur aan de Cinzano, Gelati of Aranziata..... En de nacht viel weer over ons als een rust na al het vermoeiende en mooie, dat we weer hadden beleefd....

Hoofdstuk 7

Donderdag 19 augustus

I secoli vi hanno sedimentato concrezioni stupende: come la natura fa noi cristalli nelle pieghe della terra. N'è tutto trapunto l'opulento mantello disteso sui sette colli leggendari.....

Al bijna een week waren we in Roma. De tijd was zo snel gegaan, dat we er geen enkel besef van hadden, dat we nog maar goed acht dagen voor de boeg hadden, waarvan nog maar ternauwernood zes in Roma zelf. Zoals op alle morgens kwam Rinus ons met zijn stentor-stem wekken, nadat hij de Mis had gediend bij onze padre. En evenals hij dat al een week had gedaan kwam hij ook nu weer met een verhaal over een oud broedertje, dat met zijn partes posteriores op de communicatie-bank ging zitten, en dat alle antwoorden zo dromerig zei, dat ze ternauwernood nog verstaan konden worden. Wij, die nog maar net aan Morfeusarmen ontruikt waren, lieten heel zijn woorden stroom maar over ons heen gaan. Als we goed op dreef waren zou het onze beurt toch wel worden. En we draaiden ons nog eens lekker om. Maar dit was volkomen tegen de zin van degene, die ons had gewekt. We moesten en zouden direct opstaan. De mensen van de slaapzaal zaten al een kwartier te wachten, met een ongeduldig wordende heer Hoppenbrouwers aan hun hoofd.....En we renden dus maar weer door de gang, om de badkamer op slot te vinden door de onverbeterlijke Fransen, die elke morgen als jonge mademoiselles een toilet deden dat uren vergde. Toen we aan tafel kwamen was de koffie koud en het brood bijna op....Maar goed, we aten met lange tanden en wachtten de wijze raadsbesluiten van de hemelgoden af.....

De wagen van het reisgezelschap zouden zich gaan scheiden. Theo zou wederom naar de heer Rosati gaan, en de rest

had al vast omljnde plannen voor een fikse wandeling naar de tegenwoordige Santa Priscilla, om daar het oude Mithreum, dat in de crypte gelegen was, te bezoeken. Toen ze terug kwamen waren er op kamer naast de padre twee broeken waarvan er een vuil was en een aan een italiaans koffie-incident gesneuveld was, en ook nog wat zakdoeken gewassen, terwijl de andere kant wist te melden, dat zij door het sleutelgat bij het gebouw der Malthezers de Sint Pieter hadden bekeken... Aan tafel bleek dat ze ook nog de waardevolle deuren van de Santa Sabina en de Ara Coeli, met de befaamde Bambino hadden bewonderd.

Over die Bambino kent men in Roma 'n hele hoop legenden, die ze de nietsvermoedende tourist zeer gaarne willen vertellen. Het Beeldje zou gesneden zijn uit het hout van de Olijven van de Hof, waar Christus in de geest reeds zijn doodsstrijd doormaakte... De monnik, die er de schepper van was, durfde het echter niet goed te verven, en, zoals het hoort, daalde hiervoor een Engel uit de hemel neer. Toen de monnik het resultaat van het werk van deze Bode Gods zag, was hij zó verblind, wellicht door de verbazing, dat hij van het beeldje niet wilde scheiden. Bij zijn terugreis naar Italië leed hij echter schipbruek, waarna het beeldje de stoute schoenen aantrok, en zelf verder reisde, totdat het terecht kwam in Roma. De monniken aldaar gingen het vereren, als een wonderbaarlijk beeldje, en op het ogenblik is het nog steeds zo, dat Roma altijd in een heilige bewondering over deze Bambino spreekt. In de kersttijd houden de Romeinse kindertjes preken voor de volwassenen over deze Bambino en over het vele goeds, dat Hij als mens voor de mensen deed.... De volwassenen schrijven dan dingen, waar ze mee zitten, aan de Bambino, en deze brieven worden dan ongeopend bij het beeldje gelegd, om na kerstmis verbrand te worden... Het adres is: "Al San Bambino, Roma", en het komt altijd aan....

Ook werden er door de reisgenoten van ons vele verhalen verteld over het Mithreum, en 't is ook wel de moeite waard

zich dat even in te denken...Het lijkt op een seance-ruimte van 'n moderne happeninge Amerikaan.Het is een duistere ruimte met langs de wand een aantal zitplaatsen, waar de ingewijden hun benen konden strekken om te bekomen van hun rituele dansen. Overal hangt de waas van het geheimzinnige....Er is een enigszins beklemmende sfeer, die zeker ook bij de oude Romeinen te voelen moet zijn geweest, bij hen, die militaire helden, die de cultus van de geofferde stier vierden....Wat behelsde het rotsvaste geloof van de Romeinen, het vragen van Mithras'gunst voor hun zo uitgestrekte Rijk door het offeren van een blanke, reine stier? Romein zijn is universeel zijn, Romeins staatsburger zijn was een van de dingen, waaraan het overnemen van allerlei goden en godinnen onverbrekelijk verbonden was. Mithras kwam uit het land van de Perzen, en wellicht bekoorde hij de Romeinen, omdat hij niet door hun handen was gemaakt, omdat hij hun denken vreemd was en derhalve onzeker voor hen, vreemd en misschien wel beangstigender....

's Middags werden de mooiste monumenten bekeken, waaronder zeker de al genoemde Santa Maria Maggiore behoort, met haar zuilen en haar Borghesekapel,waar eens 'n prinses der Nederlanden haar ja-woord gaf aan een Spaanse prins...

We bewonderden ook enige van de acht zuilen van de basilica van Maxentius op de Velia, die de woeste stroom der alles vernietigende tijd had doorstaan...Sereen werd ze in de heldere lucht geë lanceerd,met als 'n Hemelse vrucht het Madonnabeeld, dat door zovelen van de Romeinse bevolking geëerd wordt,hoog tronend op de kussens van haar kapiteel.

Doch de lucht betrok, en binnen korte tijd viel een echt Romeinse regen in lange stralen naar beneden...In een oogwenk waren er nog slechts donderkoppen aan de hemel,die alles als in een winters duister hulden.Wij zochten ons heil bij een trattoria, waar we voor de zoveelste maal van de heerlijke gelati proefden.Door het noodlot naar de Piazza dell' Esedra gedreven, keken we naar een vervolg van deze regen-symfonie,die 't water nog hoger deed opspatten in de

fonteinen dan gewoonlijk....De Heer Hoppenbrouwers liet er onder ons toeziend oog door een aria's-zingend Romein zijn schoentjes poetsen en met lijn vierenzestig keerden we welgemoed, maar drijfnat weer naar huis, stapten bij de verkeerde halte uit, zodat we ons na de volgende honderd meter helemaal door de wringer moesten laten halen....

Maar eenmaal weer in 't pension aangekomen, was alle leed zo geloden. De reverendo Padre en Theo ondergingen 'n ware metamorfose, die hen tot heren van de wereld maakte. Zij zouden de avond immers gaan doorbrengen bij de brandweercommandant. Na het eten werd door het gehele reisgezelschap uitgekeken naar de auto met de rode VF op 't nummerbordje, die hen beiden naar de grote man zouden brengen. Toen zij vertrokken waren ging ieder zijns weegs, naar de Campidoglio, of de Piazza Navona, en sommigen zelfs naar Trastevere en de

Fontana di Trevi

2 maanden van
Yalabie
Gutlig
Vafevole

Bezelschan schulleren of jongalieden
Groupe d'élèves ou de jeunes gens
Schüler- oder Jugendgruppe
Gruppa di scolar e associazione giovanili

Organizator
Organizator
Vormstufung
Organizator

G VANA

YSA 49 Y23 44

Daelnemere Teilnehmer	Participante Participanten	Kl. Cl.	Aantal Nombre Anzahl Numeros	Prijs per persoon Prix par personne Preis je Person Prezzo per persona	Totale prijs Pels total Gesamtpreis Prezzo totale
Vrijwilligen Adultes Erwachsene Adulti		1.		FI	FI
		2.			
Individuele terugkeer Einzelrückreise	Retour individuel Ritorno individuale	1.			
		2.			
Personen van Personnes de Personeas da Persons do	tot à his a	Jaar ans Jahren anni	1.	94	131,90
		2.			1846,60
		1.			
Individuele terugkeer Einzelrückreise	Retour individuel Ritorno individuale	2.			
Personen van Personnes de Personas da Persons do	tot à his a	Jaar ans Jahren anni	1.		
		2.			
		1.			
Individuele terugkeer Einzelrückreise	Retour individuel Ritorno individuale	2.			
Personen van Personnes de Personas da Persons do	tot à his a	Jaar ans Jahren anni	1.		
		2.			
		1.			
Individuele terugkeer Einzelrückreise	Retour individuel Ritorno individuale	2.			
Niet verworven wordende personen Personnes voyageant gratuitement Personen lazzari Persone viaggiando gratuitamente		1.			
		2.			
Toegelichtende pers. tegen verminderde prijs Sousvelligés à prix réduit Auflichtspersonen zu ermäßigtem Preis Sovveglianti a prezzo ridotto		1.	9	131,90	131,90
		2.			
Totaal aantal deelnemers Total des participants Teilnehmer insgesamt Totale dei partecipanti			15	-	-
Verschil ter berekening van minimum Différence pour calculer le minimum Unterschied zum Mindestbetrag Differenza per raggiungere il minimo			()		.
Reserveringskosten enkele reis en retour Taux de réservation simple course ou aller Reservierungskosten einfache Fahrt oder Hin- und Tasse di prenotazione corsa semplice o andata			15	0,90	13,50
Reserveringskosten terugreis Taux de réservation retour Reservierungskosten Rückfahrt Tassa di prenotazione ritorno			75	0,90	13,50
Anmeldungs- Anmeldungsgeld Guarige koste Sonstige Geb.	an zu zu	Frais d'association Tasse di avviso Altre tasse			5,-
Erhalten Ricevere	* FI	2010,50			

EINDHOVEN
ROMA, I.

enkele reis of heenr
einfache Fahrt oder Hinr

Anzahl per
 nombre der pers.
 Personenzahl
 Numero del pers.

van
de
van
da

Lijstestapbeurlijzen
Lijstestapbeurlijzen

Slaaprijtlijstbeurlijzen
Slaaprijtlijstbeurlijzen

Individuelle Fertigkeit	von
Zusatzindividual	à partir de
Einzelbehälter	ab
Riforma individual	da

Sport rituale Senza da voltare

Salonviljaly Volture-salon Salon van G...

[illegible]

Aantallen Avec contre-marchés aantal nombre Anzahl numero	Mit Kontrollkärtchen Einzelkarte 1. Kl./Cl. No. 2. Kl./Cl. No.	Des contre-marchés Retour individuel Einzelrückkarte Retour individuel	11 JUN 1965 WILLEMSSTRAAT 13 EINDHOVEN
--	---	---	--

15-0 P-65

MAG nr 1383 naar & naar a ROMA, T. EINDHOVEN	Reisbeider Chef de groupe Reiseleiter Capo comitiva DR. H. HOPPENBROUWER	via VENLO - BASEL - CHIASSO CHIASSO - BASEL - VENLO
--	--	---

ONGELDIG

Afgegeven werden - Emls - Ausgegeben - Emesso reis - simple course ou aller aahrt - corsa semplice o andata		terugreis - retour - Rückfahrt - ritorno	
traject en toetsbewijzen parcours et suppléments Strecke und Zuschläge percorso e supplementi	aantal pers. nombre des pers. Personenzahl Numero dei pers.	traject en toetsbewijzen parcours et suppléments Strecke und Zuschläge percorso e supplementi	
naar à nach a		naar à nach a	
suppléments couchettes supplementi cuccette no.		suppléments couchettes supplementi cuccette no.	
suppléments WL supplementi carrozze letti no.		suppléments WL supplementi carrozze letti no.	
Bijzonderheden Remarques Bemerkungen Osservazioni			

Extra rijtuigen Voitures spéciales Sonderwagen Carrozze speciali		Rijtuigen Voitures Wagen Carrozze		Aantal Nombre Anzahl Numero		Sutrasen bedrag Erhöhter Betrag		Montant pour Importe risonno	
Wagenart Tipo di carrozza	Kl. Cl.	Mark Marque Merkmal Marca	Nummer Numero Nummer Numero	Assen Essieu Achsen Assi	Rijtuigen Voitures Raisende Viaggiatori	Plaatsen Places Plätze Sedili	Rijtuigen Voitures Raisende Viaggiatori	Raisende Viaggiatori	Raisende Viaggiatori
carrozza-salotto									
carrozza-letti									
Kosten Redevances						Total Total			

Urbs Antiqua Ruit.....

(J.vd.vondel, ondertitel Gijsbrecht.)

Wanneer men Ostia Antiqua binnenwandelt, wordt men getroffen door de eindeloze veelheid van halve huizen, de hobbelige, met grote keien geplaveide wegen, hoofdstraten en zijwegen, die telkens weer verder gaan dan men verwacht; je proeft de oudheid hier bijna, er gaat van deze vergane stad een rust en stilte uit, die de beelden en fantasieën oproept van 'n grootscheepse bedrijvigheid, zoals die vroeger geheerst moet hebben in deze havenstad van Rome, aande monding van de Tiber. Als je op de Piazzale delle Corporazioni staat, zie je, hoe hier vroeger gehandeld is over vrachtprijs en vervoerskosten; de mozaïeken zijn liggende uithangborden, die de outsider wezen waar hij zijn moest om zijn goederen vervoerd te krijgen.

Hier moeten vele vreemdelingen rondgelopen hebben, moeten vele talen dooreengeklonken hebben, moet er een bonte mengeling van gewaden geweest zijn.

Al rondlopend komt men in de Via di Diana bij 'n thermopolium, waar je de karaffen nog op ziet staan en de mannen voorover op ziet hangen. Je ziet het goedbewaarde theater liggen, waar ook tegenwoordig nog wel eens uitvoeringen gegeven worden. Je ziet de prachtige vloermozaïeken in de Thermen, die je vanuit de hoogte kan overzien.

Alles, maar dan ook alles, wat je hier in Ostia Antiqua ziet, ademt die vergane glorie uit. Juist in de stilte hoor je het rumoer uit het verleden, juist in de rust de drukke bedrijvigheid.....

En dit alles wordt beschenen door de hete zon, die de opkomst en het verval heeft gezien, die van het heden en het verleden is.

Deze zon heeft ons herhaaldelijk genoopt de schaduw op te zoeken achter een zuil, een muur of een boompje. Deze zon was er de oorzaak van dat wij na het bezoek aan Ostia Antiqua nog meer naar de zee verlangden dan we 's morgens al deden.

Zo werden we wederom, voor de zoveelste maal, op één dag geconfronteerd met het leven van de huidige Romeinen en dat van hun verre voorvaderen. Voorwaar, een zeer interessante ervaring.....

Hoofdstuk 9

A

De zee, de zee klotst voort in eindeloze deining.
(w.kloos)

Wolkenloos spande de blauwe lucht zich over Italië op vrijdag 20 augustus. En dit deed ons, vooral die dag, bijzonder goed. Elk prikkend zonnestraaltje deed ons als het ware meer verlangen naar de zee, il mare, waar we die middag heen zouden gaan. Dank zij relaties en kennis van de italiaanse taal waren mijnheer Hoppenbrouwers en Theo, zoals al vermeld is, erin geslaagd, dat de hele groep een middag op het privéstrand van de brandweer van Rome door zou kunnen brengen, waar we per bus vanuit Ostia Lido heen en terug gebracht zouden worden.

Een beetje onwennig, wellicht wat bleu, stapten we, blinkend van de olie, en als een levende reclame voor campina, die middag het strand op. Voor ons strekte zich een blinkende zee uit, met hier en daar een wit schuimkopje en aan de einder overgaande in het blauw van de hemelkoepel. "Altum", zoals Vergilius terecht zegt, want het leek alsof hij samen met het aflopende strand een kleine vallei vormde, waarvan het diepste punt lag op de scheiding tussen water en land.

Na eens even rondgekeken te hebben, nadat sommigen hun tenen al in het zoute water gedoopt hadden en een enkele durfal zelfs zijn borst had natgemaakt, kwam er al spoedig via onze tolk, contact met het groepje italiaanse jongens, brandweermannen in spe, die daar ook aan het zonnen waren. Toen de eerste kennismaking voorbij was - zij verbaasden zich over onze bleekheid en wij over hun "gebronsde huid" - werd er een internationale voetbalmatch gespeeld die de Italianen wonnen met 6 - 2. Dit feit deed echter geenszins af aan de gemoedelijke stemming, die er bij beide partijen heerste. Dat we verloren hadden lag eenvoudig aan het

feit dat we geen schuin aflopend veld gewend zijn.

Toen de match echter al enige tijd voortduurde, en enkele spelers wegens blessures of om andere redenen 't veld verlaten hadden, begon het 't veld langs het veld de aandacht op te eisen. Daar bezwoeren zelfs de meer orthodoxe spelers voor en gezamenlijk werd er een kring gevormd en werden ervaringen over en weer uitgewisseld.

Er werd gezongen, gelachen en gepraat, namen werden gespeeld en vertaald, en boze tongen fluisterden zelfs van een romance. Men zegt echter dat dit meer op sensatielust dan op werkelijkheid berust heeft.

Tenslotte mochten we dan in de zee....Eindelijk, want daar hadden we al 't veld naar verlangd. Het water streeelde je ledematen, zo warm was het, en het prikkelde de tong, zo zout was het. Het was evenwel jammer, dat het niet lang mocht duren, want na de tijd, die veel te kort leek, moesten we er al weer uit.

Zondagmiddag zijn we er nog eens terug geweest. Ook toen was het warm en de lucht wolkeloos, maar er woei een slap briesje, hetgeen voor de Italianen kennelijk reden genoeg was het zwemmen te verbieden. Toch zijn we nog kort in de zee geweest: wat zou je, jongens van Jan de Wit! En dat de Nederlanders ook nog wel wat anders kunnen dansen dan de klompendans, dat hebben enkele meer voortvarende jongelui naderhand wel bewezen, onder de luide aanmoedigingen van de minder dapperen.

Quamdiu stat Colysaeus stat et Roma;
 quando cadet Colysaeus cadet et Roma,
 quando cadet Roma, cadet et mundus.
 (adagium v.d. pseudo-beda)

Het sluitstuk van het decor der Via dei Fori Imperiali is het Amphitheatrum Flavium, beter bekend onder de naam Colosseum. We waren het al verscheidenen malen gepasseerd op onze wandelingen door Rome, maar hadden het nog niet met een bezoek vereerd.

Hoog torent het boven de bezoeker uit, hem als het ware uitdagend het te beklimmen. Ondanks zijn gehavendheid maakt het een immense indruk, met zijn hoogte van zevenenvijftig meter en omtrek van vijfhonderdzevenentwintig meter. Aan de zijde van de Monte Appio is het gebouw nagenoeg gaaf bewaard. Uitwendig heeft het vier verdiepingen uit travertijnblokken opgetrokken.

Maar de grootheid en grootsheid van dit alles ervaart men pas als men het tot op de bovenste verdieping beklimt. Dan bemerkt men een stelsel van gangen die tot diep in het gebouw lopen, men ziet de gaten in de muren, waar krammen in hebben gezeten en helemaal bovenaan de openingen waarin stokken werden gestoken om het grote velum op zijn plaats te houden.

Het moet iets geweldig geweest zijn, zo'n immens tentdak over de grote cylinder geplaatst te zien.

Tussen al deze grootheid valt echter één detail op voor de nauwtoeziende bezoekers: het kruis, dat herinnert aan de vele slachtoffers van de lust naar "brood en spelen". Dit is de andere zijde van dat glorieus verleden.... Het bloed der martelaren.....

Parli!..

Verder wandelend door Rome kwamen we aan bij de San Pietro in Vincoli, de vroegere Basilica Eudoxiana. Deze kerk ontleent haar naam aan het feit dat ze vroeger gebouwd is om de ketenen, waarmee Petrus geboeid was, te bewaren. Dit is echter niet de voornaamste reden om deze kerk 'n bezoek te brengen, noch de architectuur van het gebouw zelf of de schilderijen, maar wel het feit dat daar de Mozes van Michelangelo ten toon gesteld staat.

Dit wereldberoemde beeld maakt deel uit van een niet-voltooid grafmonument van Paus Julius II. Als men ooit lichamelijke en geestelijke kracht gepersonifieerd heeft gezien in iemand of iets, dan is het wel in dit beeld. Hier daalt Mozes de Sinaï af, zijn ogen toornen naar beneden, over zijn volk heen, zijn baard golft in een wilde stroom tot op zijn borst, de ene hand woelt in zijn baard en houdt de tafelen vast, terwijl hij met de andere hand klaar staat om ze op te heffen in een vernietigende toespraak. De spieren op zijn arm zijn gespannen als koorden, de aderen zwellen en zijn wapperend en wijd gewaad draait zich om zijn benen...

Het valt te begrijpen dat Michelangelo tot dit meesterstuk, tegen deze felle figuur, gezegd heeft: "spreek"...

Caput Ecclesiarum....

In een stad echter waar zo enorm veel te zien en te beleven is als Rome, waar elke steen, elk hockje, elk pleintje, elke fontein, etc. etc. zijn of haar eigen geschiedenis heeft, kan men onmogelijk lang blijven staan bij ieder detail afzonderlijk, als men in tien dagen een algemeen, globale indruk van de Eeuwige Stad wil krijgen. En hierdoor

hoeft de piëteit niet aan waarde in te boeten.

Andere bouwwerken eisten onze aandacht op en we richtten onze schreden dan naar San Giovanni in Laterano. Hoewel men aan het lateraanse paleis druk met restauraties en verbouwingen bezig was, was de eigenlijke basiliek toch opengesteld voor bezoekers. Vóórdat we echter binnentraden, hieven we eerst het hoofd op en richtten de kijkers op de geweldige en indrukwekkende beeldenreeks op het dak. Het is alsof die heiligen daar, vanaf die plaats, hun getuigenis over de gehele aarde willen uitroepen.

Binnengaande in de oerbiedwaardige kerkruimte urbis et orbis, zien we een gebouw, waarin weinig is overgebleven van de oude basilica. Elementen van echte schoonheid zijn nog de Cosmatenvloer en de houten zoldering. Groot is alles wel: zware zuilen, enorme afmetingen, graven en kapellen van vele Pausen uit verschillende tijden; de Porta Santa, met de bronzen deurvleugels van de Curia op het Forum Romanum; namen van beroemde kunstenaars, die aan dit gebouw hebben meegewerkt, klinken door de ruimte: Borromini, Giotto, Gaetani.

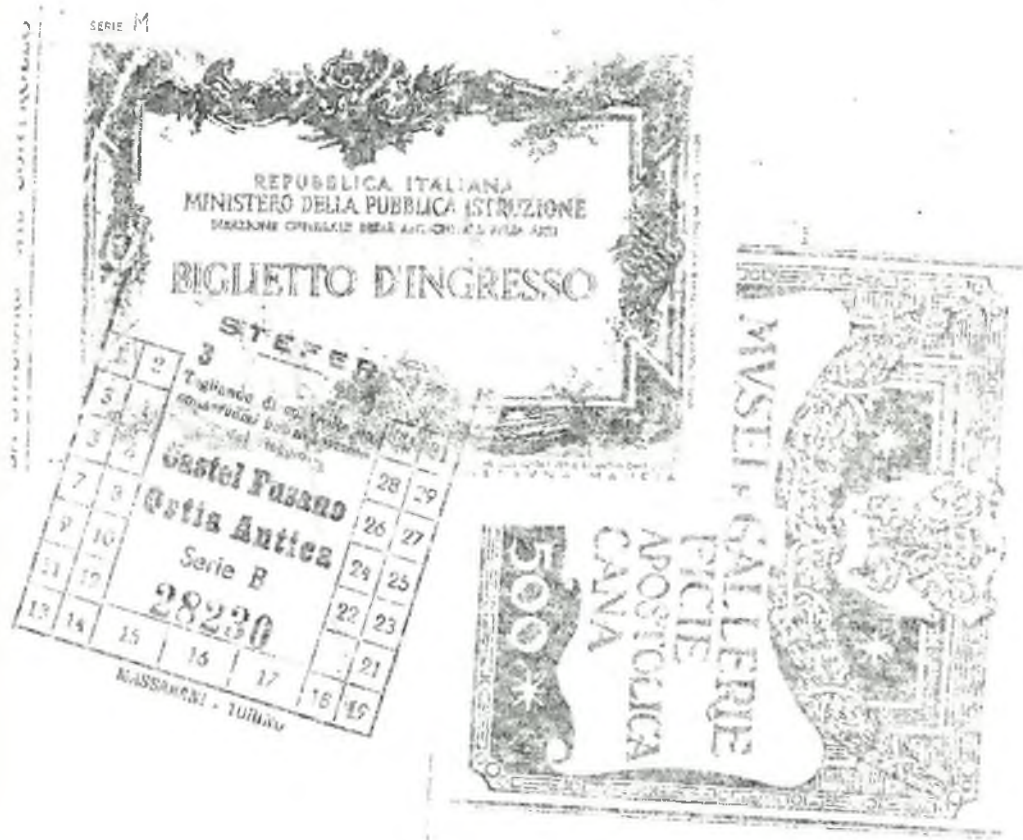
Het geheel maakt een overweldigende indruk. Maar wanneer men dan, terug uit deze barokke pracht en praal, aan de andere kant van het grote plein bij de Scala Santa aankomt, treft men plotseling 'n heel ander facet van 't italiaanse godsdienstige leven: daar heerst de stilte van gebed en devotie. Biddende mensen stijgen op hun knieën de treden op, op elke trede mediterend over het H. Lijden.

Deze trap zou volgens de legende, door Christus betreden zijn vóór zijn lijden. Hij telt achtentwintig treden en bovenaan komt men bij de kapel van de Sancta Sanctorum. Hier bevindt zich een oeroude Christus-ikoon, die achter gedreven zilveren platen verborgen is. Men steekt hier 'n kaarsje op, of men gaat daaraan voorbij, daalt de trappen af en wordt beneden direct verwelkomt door stalletjes met kaarten, beeldjes en andere souvenirs en door het geroep van ijscoventers, die door "gelati - icecream" hun waar aan de

man proberen te brengen.

Het italiaanse leven zit vol -direct te ervaren- tegenstellingen. Wellicht is dit zelfs de drijfveer ervan....

Zaterdagmiddag was er gelegenheid om uit te rusten, kaarten schrijven, souvenirs te kopen of zelf te gaan wandelen. 's Avonds gingen we, zoals ook alle andere avonden, in kleine groepen door Rome "spazieren", met of zonder kaart, en dan bekeken we "Rome bij nacht", het "gevaarlijke" Rome.....

X

Heiligh, heiligh, nog eens heiligh,
Driemaal heiligh; eer zij Godt.
(vondel, lucifer: 337-338).

Men komt niet iedere dag in de gelegenheid een russische dienst bij te wonen. Het idee, dat van Mijnheer Hoppenbrouwers kwam, had dan ook direct ons aller instemming. En aldus gingen we op zondag 22 augustus naar de Sant' Antonio Abate, waar elke zondag door priesters van de geüniceerde russische kerk de liturgie gevierd wordt.

Het is een aangrijpende plechtigheid. De priester met zijn lange gewaden, die blinken van de gouddraad, de slepende melodieën van de voorzanger, de ikonostase met Christus, Maria en een rij van heiligen, de geur en de waas van wierook, dit alles maakt de viering tot iets mysterieus, iets aangrijpends, iets geheimzinnigs.

Deze opvatting van liturgieviering staat in welhaast lijnrechte tegenstelling met ons moderne rationalisme, dat we ook in de misviering trachtten door te zetten. Waar wij voor ons zelf bidden, draagt de orthodoxe christen God zijn lofzang op, waar wij de H.Mis in elke handeling en in elk detail willen volgen, daar sluit de oosterse diaken de ikonostase, waar wij de H.Mis vereenvoudigen, daar wendt de oosterling alle pracht en praal aan om Gods glorie te bezingen.

Zeer geboeid hebben wij de prachtige dienst gevolgd. Een Romerciziger, die toch al zoveel verplichtingen heeft ten opzichte van het verleden, mag echter, als hij in de gelegenheid komt, deze kans om met de oosterse liturgie in contact te komen, niet voorbij laten gaan.

Na deze dienst zijn we de kerk uitgewandeld en langs de stalletjes met meloenen, die hier ook op zondag langs de

straten staan, zijn we na wat vijven en zessen in de richting van de Via di Santa Prassede gelopen. Want in die straat stond nog een kerkje dat we beslist moesten zien.

En inderdaad, in de kerk zijn prachtige byzantijnse mozaïeken. Maar onze meeste aandacht kreeg toch wel de Capella di San Zenone, door Paus Paschalis gebouwd als mausoleum voor zijn moeder Theodora. Hier zijn verschillende zeer mooie kunststukken te zien: de architraaf boven de toegang de albasten kantharos, en verschillende mozaïeken. Doch de speciale reden om deze kerk te bezoeken was wel de aanwezigheid van enkele bijzondere reliquieën. In de Capella di San Zenone staat namelijk de kolom, waaraan volgens de traditie Christus gegeseld zou zijn en er bevindt zich nog een reliekhouders met drie doornen van de doornenkroon.

Men moet heel deze - in onze ogen vaak overdreven - reliquieverering op haar juiste waarde weten te schatten. Als men bij zijn oordeel alleen afgaat op de historische betrouwbaarheid, benadert men de kwestie te eenzijdig.

Ons - soms te - nuchtere noorderlingen, mag het overdreven lijken, het maakt toch nog steeds een tamelijk belangrijk facet uit van het godsdienstige leven van vele zuiderlingen in het algemeen en Italianen in het bijzonder. Wil men het Italiaanse leven zo veel mogelijk in al zijn aspecten zien, dan mag men de devoties ook niet vergeten.

T A B O R

INTERNATIONAL INC.
NEW YORK ROMA

*In ambiente signorile, centrale e modernissimo, spaziosi
con o senza pensione, per lunghi o brevi soggiorni,
per sacerdoti e loro familiari, uomini d'affari, sposi
novelli. Prezzi speciali per gruppi turistici*

Si parla: ITALIANO, FRANCESE, INGLESE

ORNELLA CHIARA BROOCHI DIRETTRICE GENERALE
ROMA - CORSO VITTORIO EMANUELE 75 - TEL. 65 48 60
(ANGOLO C. L. 1900 - 1901)

Il n'y a pas une barrière
pour un artiste de Dieu...
(maximes d'or)

Nee, hier waren geen grenzen gesteld aan een kunstenaar. Aan hetgeen alle grote kunstenaars uit alle tijden hadden geschapen met hun aardse handen, waren hier geen mijlpalen gesteld.... Hier kon het oude tot zijn recht komen en geconserveerd worden, hier kreeg de tijd geen kans haar afbrekend werk te volvoeren..... Hier vond de mens een oase van een tijdloosheid, hier werd de overkeepeling van het aardse gezocht en gegeven.....

We waren in de Vaticaanse musen, waar werkelijk even de tijd stilstond.'s Morgens waren we al vroeg, naar Vaticaanstad getogen om op het rief van de Heilige Petrus het Heilig Misoffer te vieren, en na aan de oisen van de administratie van het museum te hebben voldaan, konden we de grote trappen, die de toegang verleenden tot de zalen en galerijen beklinnen.

Het trof ons nuchtere Hollandse gevoel, dat de vele Apolines en veneres met blaadjes van een voorhistorische vijgeboom waren beplekt..... Wellicht kon een Trimbos op deze omgeving zijn hart nog ophalen....

Het moois dat we zagen, is te veel geweest om te beschrijven. Ik denk alleen maar aan de fraaie godenbeelden, aan de bronzen Hercules, aan sarcofagen uit voeg- en laatchristelijke tijden, en aan de Stansen van Rafaël en de alom be-roemde Capella Sistina van Michelangelo.... Er was zoveel te zien, dat een mens meer ogen behoefde, dan God hem gegeven had.... Michelangelo's Capella vormde wel het hoogtepunt.... Langs een lange weg door het Vaticaan wezen de steeds groter wordende pijlen ons de weg naar deze kapel.

De mensen liepen er heen met die vragende blik van kinderen in hun ogen, die verlangen naar iets wat zij al heel lang geleden zouden hebben gekregen....

Het was er druk, daar in die kapel.... De mensen lagen op hun rug de plafond-schilderingen te bekijken. Zacht en soms wel eens wat luidruchtiger hoorde men er de kreten van bewondering voor de expressie, en de kunstenaarskracht, waarmee Michelangelo de figuren van zijn dramatisch schilderij op de helderwitte kalk heeft geplaatst. Wat een immense macht gaat er uit van die hoogverheven Christus, die met suggestieve kleuren tussen de wrionelonde menigte van heiligen, apostelen, aartsvaders en maagden is geschilderd. En hoezeer wordt hier 's mensen afhankelijkheid van de Vader erkend in het nietige, en toch zoveel zeggende gebaar, van de hand van Adam, van de mens, Hij probeert op zijn arde vastliggend, de hand van God te voelen, maar God is genoopt zijn almachtige hand naar hem uit te strekken, terwijl zijn wenkbrauwen trillen in een goedig begripen van de noeilijkheden van de man beneden hen....

Het is jammer, dat als een tegenpool van de ontzagwekkende majesteit van de Christus, en het verschrikte beeld, dat de moedermaagd hier aan ons geeft, hier de prachtige af-schaduwning der liefde van Maria en haar Zoon voor de mens niet is geplaatst... Ik bedoel hier de Pieta, die in de Sint Pieter niet tot zijn recht komen kan... Daar is het gelaat van de dode Christus voor de toeschouwer verborgen, terwijl doch dat zoveel goddelijke, serene rust toont, dat de mens er slechts in stilte en met grote aandacht naar kan kijken. Hier op deze plaats, in de Capella van de meester Michelangelo, zou dit beeld passen, want het ademt dezelfde diepe gedachten, als waaruit de grote voorstelling van de Oordeelsdag is voortgekomen....

Het is Michelangelo's meesterwerk, het was zijn levenswerk. Nadat hij dit grootse met al zijn krachten had geverend, nadat dit prachtige, uitgestrekte tableau aan zijn pense-len ontsproten was, werd hij, zoals de geschiedenis verhaalt,

bijna blind, en kon hij nog maar met moeite zien. Hij had een van zijn grootste kunstenaarsmiddelen aan zijn werk geofferd... Immers, voor een kunstenaar bestaat er geen grens...

Na de middag gingen we inkopen doen om voor thuis toch iets mee te kunnen brengen uit deze stad van ieders dromen. Il reverendo padre ging met Theo, zo progressief is hij nu!, afschuwelijke portretten van Pausen bekijken en medailles kopen voor neefje hier en nichtje daar... En na deze oer-katholieke kapriolen, wandelde hij met Rinus, Gerard en Theo de Monte Gianicolo op. Dit was een van de wandelingen, waarop bleek, ddt ook uit Rinus' knortlezerij niets te halen viel.... Op de heuvel bekeken ze de stad in een vue-ensemble, waarbij deze mensen met Argus-ogen een weddenschap aangingen met de enige brildrager in 't gezelschap over een in de verte gelegen gebouw, waarin zij het Colosseum ddt zo zochten, maar niet konden ontdekken. Bij beter kijken, hadden zij toch nog niet zo goed gezien, wat de stad allemaal bood vanuit de lucht.... Zij troffen Henk en Rini nog op dezelfde berg, die als stoutmoedige klimmers langs de steilste kant de berg op waren geklouterd om de ezeltjes in het Gianicolo-park wat van dichterbij te bekijken. Langs het standbeeld van Garibaldi - dat is in Rome zowat hetzelfde als bij ons dat van Michiel Adriaenszoon de Ruyter, gingen we weer naar beneden...

Een paar honderd meter verder stuitte we op een wild-west figuur, die als een soort cowboy met lange, wapperende haren, wijdbeens te paard zat, een grote revolver in de hand houdend. Het was Anita Garibaldi, de dochter van de grote vechtersbaas, de enige vrouw, die in zo'n manhafte toestand is afgebeeld in de stad, waar de vrouw meestal is te zien, als een schildering van de schoonheid of als een kuise, heilige maagd....

Langs de gebogen wegen wandelden wij verder, zoals eens Martialis naar de woonsteden der gewone Romeinen terug

ging, 's avonds laat, wanneer hij weer in verzen had zitten nijmeren over de schoonheid van zijn stad, genesteld op de resten van de Tasso-eik, die zijn gewone plekje was in het park van de mooie Janiculus....

Toen we ook deze avond weer 'n rijke maaltijd van Vrouwe Ornella Brocchi hadden verorberd, en de dagelijkse onwasplicht vervuld was, togen we uit naar Trastevere, waar we in de buurt van het pleintje bij de Santa Maria in Trastevere een mooi plaatsje vonden om ons laatste glas Romeinse wijn te nuttigen... We zagen uit op een straatje, waar er denig gefeest en gezongen werd. Tussen de nieuwe muren van het steegje weerklonk een grieks-aandoende muziek. De straatmuren waren opgetuigd met platen waarop Italiaanse grollen engrappen waren te lezen. En een ervan beeldde Romulus en Remus uit, zuigend aan een wolvin, die hen echter niet met haar melk, maar met onvervalste wijn zoogde. Kernachtig stond er onder: "Senza Parole"....

Toen we een paar glazen gedronken hadden, kregen we bezoek van een rondtrekkende muzikant, die voor een paar lires ten gehore bracht, wat men maar wilde horen. Onze Pedro liet hem een liedje spelen, dat ons wel nooit meer uit de gedachten zal gaan.... A rivederci Roma..... Tot wecrziens, Eeuwige stad, met je oude muren en je bastions, met je zo beroemde zuilen en ruïnes.... Uit de gevoelige klanken van de zacht spelende klarinet werd het afscheid met weemoed, dat een mens zo treurig kan stennen, opgewekt... Hoeveel, ja, hoelang jeren zouden er nog verstrijken, voor wij deze schone stad weer voor enige tijd onze verblijfplaats zouden kunnen noemen....

Met deze gedachten door ons hoofd spelend, keerden we rond middernacht weer naar huis... We zagen de katten door de ruïnes sluipen, en we dachten dat zij bij Rome hoorden, terwijl wij straks ergens anders heen moesten gaan....

Roma, jij stad van de eeuwige dronken maan,
die deinst in het kristallijne azuur van
de nacht, als een wentelend rad, boven de
vervallen ruïnes....

(bertus aafjes - capriccio italiano)

Nu was dan de laatste dag aangebroken. Om deze nog ten volle te benutten gingen we al vroeg op weg om nog even 'n bezoekje te brengen aan de Basilica di San Paolo fuori le Mura. De ondergrondse bracht ons in de richting van Ostia, de richting, die we dagen geleden ook gegaan waren, toen we nog zoveel prettige dagen voor de boeg hadden....

Bij de basilica ligt een oude begraafplaats, die enige tijd geleden nog was opgegraven. Dit vormt een deel van 't grote kerkhof, waarop St. Paulus zijn laatste rustplaats vond ter aarde. Van buiten ziet de kerk er geenszins mooi uit. Wanneer men het atrium binnekomt, dan staat men plots voor 'n verzameling van kitsch. Het beeld van de Heilige is een ellendige vergissing van een beeldhouwer, die het goed bedoelde, maar het helaas niet ver bracht....

Boven de ingang van de kerk is 'n mozaïek aangebracht, dat waarschijnlijk byzantijns-lijkend bedoeld is, maar in feite veel te zoet is uitgevallen....

Maar het inwendige van de kerk is de moeite waard. Er is een keur van mozaïeken, en op de **architrave** zijn alle Pausen, die ooit de stoel van Petrus zijn beklimmen afgebeeld. De Romeinen zeggen, dat wanneer de rij vol is de wereld zal vergaan, maar zoals ik heb kunnen zien, duurt dat nog wel een paar Pausen... Ook hier was een Confessionaaltafel zoals in de Sint Pieter, de San Pietro in Vincoli, de San Giovanni in Laterano en dat Santa Maria Maggiore.

Ma even zoeken, kwamen we in de chiostro, de mooie kloostergang van de kerk. Hier stonden mooie verzen op de muren, die een of andere goed Latijn kennende monnik er in een vrij uurtje op geschilderd heeft. Het is een soort ode op het kloosterleven.... Rond het binnenhofje staan bijzonder mooie zuiltjes, die in verschillende stijlen zijn opgetrokken.. Alles ademt ook hier de echt Romeinse geest die voor ons als schoon en overweldigend voelbaar is...

Toen we dit alles goed bekeken hadden, zegden we ook dit stukje Rome vaarwel, en deden we de trein in om naar de tempelen van Diocletianus te gaan, waar we nog een korte tijd doorbrachten in het Museo Nazionale, en in de ernstigste gelegen kerk, die van Santa Maria degli Angeli, die door de grootmeester der Romeinse kunst, door Michelangelo in haar oorspronkelijke staat is teruggebracht. Er was niet een Heilige Mis aan de gang, nog een net puur Latijn, en een ouderwets kazuifel.....

Het Museo Nazionale was voor een groot deel afgesloten, en zodoende was het meeste niet te zien. Hetgeen we zagen, bestond voornamelijk uit beelden, en sarcophagen, waarvan we al vaker foto's hadden gezien dan de suppoositen zelf.....

Naar het vulde de ochtend goed, en we konden met een voldaan hart tegen etenstijd weer naar huis terug keren...

Na het middagdutje gingen de meesten van ons voor de laatste maal de stad in en hier en daar nog iets op de kop te tikken voor thuis. En in een stad als Rome, kan je daar gauw een hele avond mee kwijt zijn....

De laatste avond in de Eeuwige stad hebben wij goed besteed. Volgens de geboden der traditie zijn we naar de Trevi-fontein gewandeld, om daar een muntje in te gooien om de wens uit te spreken, dat we in Rome terug hoopten te keren..... Alle toeristen doen dit, en het is een heilig gebruik. Want door wat geld te offeren aan Rome, doe

je een belofte van een eeuwige trouw, die insluit dat je eens nog op deze stenen zult wandelen, en de zon van deze streken op je hoofd zult voelen branden, dat je eens in je gedachten, voor korte tijd misschien, Romein met de Romeinen zult zijn.... Want dit is de stad, waar je je thuis voelt, waar je de hele verdere wereld vergeet, waar je leeft op een zeer intense wijze.....

Hoofdstuk 14

25 en 26 augustus

Godi, Fiorenza, poi che sei sì grande
 Che per mare e per terra batti l'ali,
 E per l'Inferno il tuo nome si spande!
 (dante-div.comm.-inferno-XXVI,1)

Nadat we 's morgens ontmoetend afscheid hadden genomen van ons pension en onze charmante gastvrouw, signorina Ornella Brocchi, aanvaardden we de terugreis. Voor de laatste maal reden we per bus door de straten van Rome, die ons in de afgelopen tien dagen zo vertrouwd waren geworden, langs de gebouwen en monumenten, die we bezocht en bekeken hadden, langs de fonteintjes die ons menigmaal verkoeling en verwildering hadden gebracht. Alles en iedereen ging voort in de gewone gang van het dagelijks leven, maar toch bekeken we dit met een zekere weemoed in ons hart. Het was voorbij, Italië lag alweer achter ons, of althans bijna....

Want in Florence zouden we nog éénmaal een middag en avond rondwandelen op italiaanse bodem, kijkend, luisterend, pratend, knippend met ons fototoestel.....Het was zoals je je nog voor een half uurtje lekker ondraait in je bed...

Nadat we dan voor de laatste maal door 't Stazione Termini waren rondgelopen, tenslotte de juiste wagon gevonden hadden en ingestapt waren, zette de trein zich in bewegingrichting Florence. A rivederci Roma.....

Na een kalm verlopen reis van + 4 uur kwamen we + 12 uur in Florence aan. De koffers werden in het depot afgegeven, we zochten ons de weg naar de uitgang en weer stonden we direct midden in 't italiaanse leven, met zijn druk verkeer in de grote steden, de donkere mensen, de grauwe huizen en de stralende zon.

En toch is Florence een heel andere stad dan Rome. In plaats van het pompeuze, majestueuze en grootse, dat kenmerkend is voor zovele monumenten, kerken, pleinen, musea etc in Rome, is alles in Florence veel gezelliger, kleiner en eenvoudiger, ik zou bijna zeggen intiemer. Het is hier geen kilometers lopen om van het ene deel van de stad in het andere te komen, de hoofdstraten zijn veelal wat smaller en bochtiger dan in Rome.

Na ons brood in de hete zon op de Piazza Santa Maria Novella opgegeten te hebben, zijn we begonnen aan onze wandeling. Achtereenvolgens bezochten we het klooster, waar Fra Angelico heeft geleefd en zijn prachtige fresco's, waaronder de beroemde Annunciatie, inde celletjes en op de muren heeft geschilderd, de mooie Dom, met de bijbehorende Baptisterium, waarin zich de bronzen deuren van Lorenzo Ghiberti bevinden, het stadhuis met zijn in het oog vallende klokketoren en onder anderen het beeld van de David van Michelangelo ervoor en dan de Galleria Uffizi. Hier kan men, als men wil, uren in rondwandelen. Schitterende schilderstukken zijn hier te zien, van Giotto, Filippo Lippi, Mantegna en zelfs Rembrandt. Wij zijn er echter vrij snel doorheen gelopen en zochten buiten rust op een steen, een hek of een fonteintje.

Toen iedereen uitgekeken was, werd er afgesproken dat we zelf op "verkenningstocht" uit mochten gaan. Ondertussen zouden Mijnheer Hoppenbrouwers en Rinus een geschikt restaurant gaan uitzoeken waar we 's avonds ons afscheidsdineetje zouden houden. Toen zwermde we uit in allerlei richtingen.

Toch zijn de meesten samen een uurtje voor 't diner nog naar de Ponte Vecchio geweest, een heel interessante brug over de Arno, die volgebouwd is met juwelierswinkeltjes. Hier schitteren de "paarlen" en glanst het "goud". Het was er geweldig druk, maar heel gezellig.

Toen dan de avond viel, begaven we ons naar het Ristorante Orcagna, waar tafeltjes gereserveerd waren. We hebben het menu genomen en ons gebogen over de vreemde namen uit de italiaanse keuken. Het werd natuurlijk allereerst vino, en verder Pizza alla Napolitana, Petto di Pollo alla Milanese of wat anders, het was een gok... Toch is deze gok voor de meesten bijzonder goed uitgevallen. De kwaliteit was goed, alleen de kwantiteit viel af en toe wat tegen. Nu kun je natuurlijk vaneen kippeborstje inderdaad niet veel verwachten, maar degenen die een ossebout genomen hadden, troffen soms ook meer bot dan bout aan.

De volgende avond hebben we weer in kleine groepjes doorgebracht, met wandelen, zitten op een terrasje, het eten van een laatste gelati, het kopen van een krant, etc. etc. Veel zijn er ook, met een uitnodiging in de zak, naar Verde Luna gestapt op de Piazzale Michelangelo, maar daar is het bij gebleven. Men had vandaar echter wel een prachtig uitzicht over de stad Florence, doorsneden door de zacht glanzende Arno, met overal twinkelende lichtjes en het gedempte rumoer in de verte.

Om straks 12 uur in de nacht kwam ieder langzamerhand het station binnen, de koffers werden afgehaald en er werd naar de klok gekoken, die uiteindelijk de beslissing zou brengen.....

Toen kwam de trein uit 't duister aanglijden, de koffers werden weer opgepakt en we gingen de trein binnen, overtuigd lege coupés te vinden, waar we onze vermoede ledoruten rust konden verschaffen. We troffen onze coupés echter aan, vol italiaanse arbeiders op weg naar Duitsland. Men kon duidelijk gemaakt te hebben dat deze plaatsen gereserveerd waren, en zij met kwade gezichten opgestaan waren, konden wij den gaan zitten. Door een kleine fout bij de spoorwegen moesten we het met twaalf plaatsen doen. Maar het ging en we zaten, hoe dan ook, en dat was het voornaamste.

Weg gleed de trein door de duisternis, Florence, de Po-vlakte, de grens met Zwitserland, Zwitserland....De allerlaatste dag brak aan, het aantal Italianen bleek verminderd te zijn en zou nog kleiner worden, zodat we ons wat vrijer konden bewegen en niet als het ware vast zaten in onze coupés, want nu in Zwitserland was er weer van alles te zien....

Duitsland naderde....we reden er binnen, het weer werd donkerder, we gingen weer naar het noorden. En de trein reed voort, Nederland tegemoet. Naarmate we dichterbij huis kwamen, werden we gewekt uit onze slaperigheid en lieten we scherper op, waar we zaten..In Keulen stapten vele reizigers uit en werd het langzamerhand nog donkerder....

Toen we dan eindelijk de Nederlandse grens overschreden, steeg er een klein gejuich op. Niets is zo mooi dan na een mooie vakantie in je eigen land terug te komen. Venlo kwam en ging en ook Eindhoven....het begin en het einde.... Nog een laatste schok en de ondertussen al bijna lege trein stond stil..... We waren weer thuis....

REPUBBLICA ITALIANA
MINISTERO DELLA PUBBLICA ISTRUZIONE
SEZIONE GENERALE DIREZIONE AMMINISTRATIVA E DELLE ARTI

LETTO D'INGRESSO

Vestalin Cornelia
gevonnist

LAWAIAI IN ONS ROME

50.000 TOESCHOUWERS ZIEN

BOEINGDE GEVECHTEN

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

LEGIOENEN

Gladiatorenspelen trekken weer
grote belangstelling

AB VRBE CONDITA

ANLIGGEN
KOM
Recepten en beëindigt

BADEN

Op het landgoed van Aurelia Pauliniana op de Caolius kan men een bad nemen. Alle comfort en vlotte bediening.

Order received in
6/26/2011

MUNIZEL GEVONDEN

SLAF WEGGELOPEN

EPILOOG

HOOG OP HUN ZUIL STAREN DE PRIESTERESSEN
 PEINZEND IN DE LAGE ROZEN MEER,
 EN SOMS NAAR DE PALATIJNSE CIPRESSEN,
 KOEL EN STRAK, ALS UIT EEN HIELDER WELER.
 DE DAG VERGAAT EN LANGE SCHADUWTLAKKEN
 STREKKEN ZICH AAN DE VOET DER TEMPELS UIT;
 WARMROOD REKKEN ZICH VER VINGEDRANKEN,
 NERGENS IN HUN BANDELOOSHEID GESTUIT.
 EENDER ROOD WERPT DE ZON, NU ONDERGANGDE,
 OP HET GELAT VAN DE VESTALISE RIJ,
 EN HET IS OF HUN OGEN, OPENGANGDE, .
 EEN LANGE, WARTE BLIK WERPEN OP MIJ:

"KLEINE DICHTER, IN KLEINE TIJDEN GEBOREN,
 ACH, HOE LANG BLIJFT GIJ AAN UW WOORD GETROUW?
 WIEKT HET NIET REEDS OP DE ZEFIER VERLOREN
 WEG IN EEN EEUW VAN TRANEN EN BEROUW?"
 MAAR IK: "SERENISSIMA, NIEUWE TIJDEN
 - GULDEN EEUWEN VAN AARDSHEID 1 BREKEN AAN;
 WIJ VERGAAN IN DE SMELTKROES VAN HET LIJDEN
 LANGZAAM TOT HET GOUD VAN EEN NIEUW BESTAAN.
 EN KLONK MIJN TAAL ALS EEN TE ROEKELOZE,
 EEN DING ZWEER IK U BIJ DER LAUWEREN GROEN:
 MIJN DAGEN GAAN ALS GROTE GOUDEN ROZEN
 OPEN EN DICHT, NAAR DE LUTJ VAN HET SEIZOEN.....

(bertus aafjes - voetreis naar rome.)

ST. ANTONIUS
AUF DEM ESQUILIN

KIRCHE DER RUSSISCHEN KATHOLIKEN
DES BYZANTINO-SLAVISCHEN RITUS

VIA CARLO ALBERTO 2
(BEI S. MARIA MAGGIORE)

ROM
TEL. 78 48.48

"sabina"

Zoals ik reeds vertelde had ik een dochter, Sabina, die klassieke talen en klassieke oudheidkunde studeerde. Wat u hier aan boeken ziet was eens haar bibliotheek.

Op zekere dag, toen ze afgestudeerd was, kwam zij voor-
goed naar huis. En met haar kwamen haar boeken. Mijn Sabina.
Ik kon haast niet begrijpen dat zij m'n kleine dochter van
weleer was. Zij was ernstig geworden en stil en zij schoon
bezeten door een idee. Zij wilde een boek schrijven over de
antieke goden. Zij wilde in dat boek aantonen dat de antie-
ke goden nog steeds niet gestorven zijn, maar dat zij als
het ware ondergedoken tussen het leven. En dit wilde ze ook
bewijzen. Aanvankelijk wilde zij eigenlijk alleen maar dit
aantonen: dat de klassieke goden niet geheel en al uit het
bewustzijn van de mensheid verdwenen zijn. Om dit te bewij-
zen verzamelde zij ontelbare vroegchristelijke teksten en
talloze fabels en legenden uit middeleeuwse handschriften.
Zij had alleen al 'n ongeëvenaarde collectie Venuslegenden
in middeleeuws latijn. Maar naarmate zij zich dieper inde
stof ingroef, begon zij ook hartstochtelijker partij te
kiezen voor de goden. Aan tafel placht zij mij van haar
jongste bevindingen verslag uit te brengen, zij wilde mij
geheel deelgenoot maken van haar wonderlijk boek.

Toen zij op zekere dag aan tafel verzekerde dat er nog
faunen op aarde waren, klonk mij dat even normaal in de o-
ren als wanneer zij beweerde dat de godin Venus, blijkens
een door haar gevonden tekst, nog in een grot op Sicilië
loefde. Wat mij echter voor het eerst vreemd op deed kij-
ken was de opmerking die zij er op volgen liet: "Er leeft
een faun in ons bos, vader."

Ik nam bij deze gesprekken een houding aan of ik gedul-
dig naar het babbelen van een kind luisterde. En werkelijk
Sabina werd voor mij weer een kind van negen jaar. Wel
schrok ik, toen zij op zekere dag aan tafel zei: "Vader, ik
ben op hem verliefd. En ik wil zijn lot delen."

(bortus aafjes - capriccio italiano)

...De fout van de meeste toeristen, waardoor al die beelden ook zo'n praats krijgen is deze: dat ze bevend rondlopen. Ze genieten niet. Ze herkennen. Ze krijgen een stijve nek van het ópkijken en ja-knikken: Vrienden, daar heb je weer een della Porta, in de houding allemaal! In een stad waar je elke straathoek, waar je voorbij lopen kunt, kent als een plaatje uit een schoolboek en zelfs de paaltjes van "verboden toegang" nog afgesloten godenbeelden zijn, is zulk een toerisme een volstrekt slopende bezigheid. Er zijn ook werkelijk mensen gestorven! Uit te volgehouden eerbied.De gids let even niet óp, gaat nog een kerk binnen, pikt er gedachtenloos nog een raamkozijn bij, en opeens, daar valt zo'n man om. En dat is jammer.—Maar soms ontmoet men toeristen, die vrij en blij door Rome huppelen. Het zijn de onbelasten, die ófwel geen onderwijs genoten hebben, óf het resultaat daarvan vergeten zijn. Heerlijke mensen! Zij staan stil bij spelende kinderen, zoeken met zorg een blikken Sint-Jozef uit en voeren de katten rond het Pantheon. Zij hebben hun eigen gedachten over Rome. In de maagdelijke ruimte van hun algemene ontwikkeling bloeit de

boom van een persoonlijk zieleleven. Ik blijf altijd in de buurt van die mensen: Want elk appeltje, dat van die boom afvalt, is de moeite van het oprapen waard! —Gisteren nog mocht ik zo'n vruchtje afplukken. Het was op het Foro Romano. Daar,temidden van het puin, stonden zestig Nederlanders, luisterend naar een man, die door een blikken toeter aanwijzingen verstrekke. Achterin stond een dikke, blozen-de dame.....

...De gids liet nu even een gewijde stilte intreden. En daarin zei de dikke juffrouw opeens,met heldere stem:"Zeg, wat is hier alles kapot!"Zie,dat is een opmerking die niet meer van deze aarde is,een zin die uit de algemene conversatie der goden regelrecht naar beneden viel. Ik wankelde naar 't dichtstbijzijnde café om 't gesprokene te overdenken,want dit is de essentie van het Forum Romanum: dat het kapot is. Een verbrokkeld keizerrijk,een ingestort Imperium. Die tragiek had zij alleen begrepen, in een visioen, zoals alleen aan de onschuldigen geopenbaard wordt....

(uit:"wandelingen door rome" van godfried bomans.)

DEZE HERENNERINGEN AAN EEN ROME-REIS
WERDEN GEBUNDELD DOOR

theo van dun

toine van den hoogen

lay-out

harry kemps